

Isolympiske lege i tidlig hellenistisk tid

af Mette Christiansen

I hellenistisk tid begyndte såkaldt *isolympiske lege* at knopskyde i middelhavsverdenen. Traditionelt har man betragtet disse isolympiske lege som olympiske “spin-off”-festivaler,¹ der i deres udformning kopierede De Olympiske Lege. Blandt forskerne har særligt disciplinernes alderskategorier og program været fremhævet som et kriterium for, at en festival med rette kunne kaldes isolympisk. Nogen egentlig antik kilde for denne definition henvises der dog ikke til, og den synes derfor at bero på en moderne fortolkning, der med tiden er blevet accepteret som en substantiel definition i takt med, at den er blevet gentaget i forskningslitteraturen.

Formentlig af samme årsag er isolympiske lege, og navnlig hvad dette begreb konkret indebærer, ikke blevet ofret nogen særlig opmærksomhed i forskningen.² Når fænomenet behandles, er det i bred forstand i forbindelse med sportkulturens sociale og politiske aspekter, såsom græsk identitet og etnicitet, og de hellenistiske kongers anvendelse af sport som led i en filhellenisk propaganda, herunder også som element i kongekult.³ Fremkomsten af isolympiske lege var nært forbundet med disse forhold, men legenes betydning for arrangøren stak efter min mening dybere end som så, og emnet fortjener derfor at blive dybdegående behandlet.

I denne artikel udvikler jeg en definition af begrebet isolympisk på baggrund af en undersøgelse af epigrafiske og litterære kilder fra det 3. og 2. århundrede f.v.t., hvor ordet optræder. Med afsæt i denne definition undersøger jeg, hvorvidt de makedonske olympiske lege i Dion, som særligt Thomas F. Scanlon fremhæver som de første isolympiske lege, vi

1. Scanlon (1997) p. 4.

2. Jeg er kun bekendt med Romero (2012), som specifikt behandler fænomenet isolympiske lege. De tidligste isolympiske lege, Romero behandler, er dog fra 31 f.v.t. Derudover bør dog nævnes Onno van Nijf (2004), som også tildeler de isolympiske lege en del opmærksomhed.

3. Se f.eks. Adams (2014) og (2003), Badian (2012) og Borza (1990), som dog ikke nævner isolympisk specifikt, men alle behandler lighederne mellem De Olympiske Lege og *Olympia*-festivalen i Makedonien. Se også Scanlon (1997).

kender til,⁴ med rette kan kaldes isolympiske. Slutteligt anvender jeg *Ptolemaia*-legene i Ægypten som eksempel til at vise, at en festival med isolympisk status udgjorde en væsentlig *soft power*⁵ for legenes arrangør. Ved at anvende Olympias og specifikt De Olympiske Leges veletablerede *brand* sikrede arrangøren sig omtale og status og demonstrerede samtidig sin økonomiske overlegenhed.

I

Definition af isolympisk

Under sin regeringstid i perioden 413–399 f.v.t.⁶ grundlagde den makedonske konge, Archelaos, efter sigende en festival til ære for Zeus og de ni musen ved navn Olympia.⁷ En af vor tids mest prominente forskere indenfor antik sport, Thomas F. Scanlon, påpegede tilbage i 1997, at *Olympia*-festivalen i Makedonien er den første isolympiske festival, vi kender til.⁸ Men er denne antagelse korrekt? Det er selvsagt vanskeligt at bedømme uden en egentlig definition af isolympisk. Vi må derfor først definere, hvad *ἰσολύμπιος* betyder. Herefter undersøges i artiklens andet afsnit, hvorvidt *Olympia*-legene rent faktisk var isolympiske i henhold til den følgende definition.

Som nævnt i indledningen er særligt de olympiske alderskategorier og det olympiske program fremhævet som kriterium for, at en festivals sportslege kan kaldes isolympiske. Antagelsen er formentlig udsprunget af Louis Roberts bemærkning fra 1938, at de isolymp-

4. Scanlon (1997) p. 4.

5. Joseph Nye udviklede begrebet 'soft power' i sin bog *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. I 2004 videreudviklede han begrebet i bogen *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Nye beskriver *Soft Power* som "the ability to achieve desired outcomes in internal affairs through attraction rather than coercion or payments (Nye (2004) p. x). Når jeg fremover bruger begrebet, forstår jeg *soft power* som en symbolsk kapital, der ikke er materiel, men defineret af den signalværdi, den repræsenterer.

6. Samtlige dateringer i det følgende er før vor tidsregning, med mindre andet eksplicit er angivet.

7. På græsk τὰ Ὀλύμπια, (Arr. *Anab.* I 11.1, Schol. Dem 19.192). Hvorvidt dette rent faktisk var titlen på legene, er omdiskuteret og vil også blive behandlet i det følgende. Jeg transskriberer titlen på festivalen, for at undgå forveksling med De Olympiske Lege i Olympia.

8. Scanlon (1997) p. 4.

piske lege kopierede De Olympiske Lege “rigoureusement”.⁹ Denne definition har Onno van Nijf,¹⁰ Nigel B. Crowther¹¹ og senest F.G. Romero¹² accepteret. Robert henviser dog ikke til nogen antikke kilder, og vi må derfor antage, at definitionen er udsprunget af hans personlige fortolkning. Van Nijf og Romero er endvidere mig bekendt de eneste to forskere, der har beskæftiget sig mere indgående med fænomenet. Dog koncentrerer deres – og Crowthers – respektive behandlinger sig om senhellenistisk og romersk tid. Thomas F. Scanlon har mere eller mindre accepteret definitionen, og anvender den i sin behandling af *Olympia*-festivalen i Makedonien.¹³ Ligeledes synes Winthrop L. Adams i sin undersøgelse af, hvorvidt den makedonske *Olympia*-festival var udformet efter olympisk model, at tage udgangspunkt i den traditionelle definition af isolympisk uden dog at nævne adjektivet eksplicit.¹⁴

I den eksisterende forskning foreligger der altså ikke nogen undersøgelse af anvendelsen af *ἰσολύμπιος* og dermed adjektivets konkrete semantik. Formentlig fordi ordet umiddelbart lader sig oversætte uden problemer: *ἰσολύμπιος* er dannet af adjektivet *ἴσος* (‘lig, af samme værdi’) og adjektivet *ὀλύμπιος* (‘olympisk’). *Ἰσολύμπιος* synes altså at betegne noget, som er af samme beskaffenhed som De Olympiske Lege.

Jeg vil i det følgende definere *ἰσολύμπιος* ved at undersøge adjektivets anvendelse i henholdsvis vores epigrafiske og litterære kildemateriale fra det 3. og 2. århundrede. Jeg vil dog blot undersøge de steder, hvor adjektivet optræder eksplicit, da det ligger uden for

9. Robert (1938) p. 60.

10. Van Nijf (2004) p. 205 definerer isolympisk som det fænomen, at arrangørerne påstod, at de trofast kopierede det olympiske program, herunder den ikoniske sejrskrans, alderskategorier, den administrative struktur og titler på dommere etc. Van Nijf henviser desuden specifikt til Robert (1938) for denne definition.

11. Crowther (1989) p. 101.

12. Romero (2012) p. 61 definerer isolympiske lege som lege, der følger det olympiske sportsprogram med hensyn til discipliner og alderskategorier. I tillæg hertil skriver Romero dog, at også priserne afspejlede De Olympiske Lege.

13. Scanlon (1997) forbinder isolympisk med et sportsprogram, der “mere eller mindre” var udformet efter olympisk model.

14. Adams (2003) og (2014) undersøger særligt, hvorvidt disciplinerne var arrangeret på samme måde som det olympiske sportsprogram.

denne artikels rammer, at undersøge de eventuelle tekststeder, hvor begrebet beskrives, men selve adjektivet er fraværende.

Vi har tre dekreter fra det 3. århundrede, som indeholder ordet *ισολύμπιος*: 1) Et dekret fra Det Delfiske Amfiktyoni, 2) det såkaldte Nikouria-dekret udformet af Det Nesiotiske Forbund og 3) et æresdekret til en ukendt Alexandros.¹⁵ Dekretet fra Det Delfiske Amfiktyoni og Nikouria-dekretet dateres begge til ca. 262,¹⁶ mens æresdekretet for Alexandros blot er dateret til det 3. århundrede.¹⁷

Dekreterne fra 262 er begge svar på en anmodning fra Ptolemaios II om, at henholdsvis Det Delfiske Amfiktyonis medlemsstater og Det Nesiotiske Forbunds¹⁸ medlemsstater deltager i *Ptolemaia*-legene i Alexandria til ære for Ptolemaios I, og at de i den forbindelse anerkender legene som isolympiske. Amfiktyoniet svarer følgende:

δε]δόχθαι τοῖς Ἀμφικτύουσιν [...]
 [τὸν ἀγῶνα ἀπο]δέχεσθαι ἰσολύμπιον,¹⁹

og uddyber længere nede i dekretet, hvad denne anerkendelse i praksis indebærer:

διδόμην δὲ τὰ ἴσ]α ἄθλα καὶ τὰς τιμὰς ἐκάστους τοῖ[s νικῶσι τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὅσ]απερ καὶ
 τοῖς τὰ Ὀλύμπια νενικ[ηκόσι δέδοται·]²⁰

15. Hhv. *CID* 4.40, *IG* XII 7.506 og *Tralles* 25. I afsnit III om *Ptolemaia*-legene i Alexandria s. 22. behandles *CID* 4.40 og *IG* XII 7.506 yderligere.

16. For en diskussion af dateringen af *CID* 4.40 og *IG* XII 7.506, se s. 22 ff.

17. Se Merkelbach (1975).

18. Det Nesiotiske Forbund blev stiftet i 315/14 af Antigonos Monophthalmos i hans forsøg på at støtte grækerne og bestod af en række mindre øer i det centrale Ægæerhav. Efter Antigonos' død overtog Demetrios I lederskabet, indtil forbundet omkring 286 blev kontrolleret af Ptolemaios I og forblev i det Ptolemæiske kongehus' kontrol de følgende ca. 30 år.

19. *CID* 4.40, ll. 13–15: “at det er blevet besluttet af Amfiktyoniet ... at anerkende legene som isolympiske.”

20. *CID* 4.40, ll. 18–20: “og at enhver giver de samme præmier og æresbevisninger til dem, som vinder disse kampe, som også gives dem, der har vundet De Olympiske Lege.”

Amfiktyoniet forpligter sig altså til at præmiere vinderne af *Ptolemaia*-legene på samme måde, som de præmierer vinderne af De Olympiske Lege. Det er vigtigt her at ihukomme, at den eneste præmie, som en olympisk vinder fik i Olympia, var en krans af olivengrene, Zeus' hellige træ. I indskriften nævnes de materielle præmier, τὰ ἄθλα, dog i flertal, og må derfor indebære yderligere præmier end blot olivenkransen. En sejr i Olympia var naturligvis en æresbevisning i sig selv, og vinderen fik lov til at opstille en statue af sig selv i helligdommens *altis*, men også τιμάς står i flertal, og antyder yderligere æresbevisninger. De præmier og æresbevisninger, som her er tale om, kunne derfor være dem, som den sejrende atlets hjembystat gav.²¹

Ud fra disse to dekreter er det svært at sige, om isolympisk blot betegner præmierne, som gives vinderne, eller om der ligger noget yderligere gemt bag adjektivet. I Nikouria-dekretet synes det dog at tydeliggøres af en besynderlighed: Det Nesiotiske Forbund, som har udfærdiget dekretet, gengiver indledningsvis, hvad Ptolemaios II har skrevet i en anmodning til dem:

καὶ νῦν ὁ βασιλεὺς [Π]τολεμαῖος ... καὶ θυσίαμ ποιεῖ τῷ πατρ[ὶ] καὶ ἀγῶνα τίθησιν ἰσολύμπιον γυμνικὸν καὶ μουσικὸν καὶ ἵππικόν²²

Besynderligheden består i, at Ptolemaios II anmoder om, at den musiske konkurrence anerkendes som isolympisk – en sådan konkurrence blev ikke afholdt i Olympia. Det nærmeste vi kommer en musisk konkurrence er trompet-konkurrencen, som nok snarere havde noget at gøre med, hvem der kunne blæse højst og i længst tid, og dermed ikke var en egentlig æstetisk musisk konkurrence.

Hvad betyder det så, at den musiske konkurrence skal anerkendes som isolympisk? Der er to muligheder: Det kan 1) bero på en fejl eller 2) være et udtryk for, at isolympisk ikke angiver et arrangement af discipliner og alderskategorier, som er lig De Olympiske Lege.

21. Xenophanes' fr. 2 (West) er ironisk nok en af vores bedste kilder til disse præmier, da han i sin kritik af netop denne massive præmiering af atleter opremser dem. Det var f.eks. bespisning på *Prytaneion* og pladser på første række i teatret og ved sportskonkurrencer.

22. *IG XII 7.506*, ll. 21–22: "Og nu udfører kong Ptolemaios både et offerritual til ære for sin fader og arrangerer en isolympisk gymnisk, musisk og hippisk konkurrence."

Eftersom teksten er intakt i den omtalte periode, må en eventuel fejl bero på udhuggeren af dekretet, som i så fald havde forvekslet *ισολύμπιον* med *ισοπύθιον*, isopythisk, da der i Delfi blev afholdt de nok mest prestigefulde musiske konkurrencer. Der er dog ingen sproglige tegn på, at det skulle være en uheldig fejl, da sætningskonstruktionen dårligt tillader det: “καὶ ἀγῶνα τίθησιν ἰσολύμπιον γυμνικὸν καὶ μουσικὸν καὶ ἵππικόν.” Det er tydeligt, at *ισολύμπιον* prædicerer alle tre kerner i nominalsyntagmet, *γυμνικὸν*, *μουσικὸν* og *ἵππικόν*, og hvis vi skulle tilføje *ισοπύθιον* foran *μουσικὸν*, hvorved vi også var nødt til at tilføje *ισολύμπιον* igen foran *ἵππικόν*, ville konstruktionen blive rodet og uklar. Disse sproglige omstændigheder taler dermed for, at formuleringen er korrekt.

Eftersom musiske konkurrencer ikke var en del af det olympiske program, kan isolympisk derfor dårligt angive, at discipliner, arrangementet af disciplinerne, distancer og andre praktiske omstændigheder er udformet efter olympisk model, sådan som begrebet ellers tidligere er blevet opfattet.²³

Længere nede i dekretet skriver Det Nesiotiske Forbund, at de anerkender legene som isolympiske, og hvad den anerkendelse konkret indebærer:²⁴

τοῖς νικῶσιν [τῶν νησιωτῶν] τὰς τιμὰς τὰς αὐτὰς ὑπάρχειν, αἵπερ εἰσὶ [ν ἐν] τοῖς νόμοις παρ’ ἐκάστοις τῶν νησιωτῶν [γεγραμμέναι] τοῖς τὰ Ὀλύμπια νικήσασιν.²⁵

Som i dekretet fra amfiktyoniet i Delfi fremhæves altså præmier og æresbevisninger som en konsekvens af at anerkende legene som isolympiske.²⁶ Det tyder derfor på, ud fra disse to dekreter, at isolympisk betyder, at vinderne i de respektive konkurrencer var berettiget til at få de samme præmier og æresbevisninger som vinderne i De Olympiske Lege. Som passagen ovenfor fint illustrerer, var det den enkelte bystat og det enkelte forbund

23. Jf. s. 3.

24. IG XII 7.506, ll. 39: εἶναι τὸν ἀγῶνα ἰσολύμπιον.

25. IG XII 7.506, ll. 39–42: “... og eftersom det er passende for alle øboerne at] stemme for at anerkende at give de samme æresbevisninger til vinderne fra Det Nesiotiske Forbund, som dem, der er nedfældet i lovene hos hver af forbundets medlemmer, til olympiske vindere.”

26. Hvilket i øvrigt yderligere understreger Olympias og De Olympiske Leges status.

selv, der finansierede præmier og hædersbevisninger til en olympisk sejrherre, og det var øjensynligt så vigtig en praksis, at der var særegen lovgivning herfor.

Robert og van Nijf definerer isolympisk, som det fænomen, at en arrangør påstod, at legene “rigoureusement” kopierede De Olympiske Lege,²⁷ men det faktum, at Ptolemaios II henvender sig til henholdsvis Det Delfiske Amfiktyoni og Det Nesiotiske Forbund for at få legene anerkendt som isolympiske, synes umiddelbart at modbevise denne definition. En påstand om at legene møjsommeligt kopierede De Olympiske Lege var ikke nok til at kunne kalde sine lege for isolympiske. Nej, de skulle anerkendes som sådan af de delta-gende bystater og forbund i henhold til gældende lovgivning.

Det tredje og sidste dekret fra det 3. århundrede, der indeholder ordet *ισολύμπιος*, er et æresdekret til en ukendt Alexandros.²⁸ Desværre er dekretet ganske fragmentarisk, og flere forskere har sat spørgsmålstegn ved læsningen af netop *ισολυμπίους* i linje 5:²⁹

[- ὅπως δὲ καὶ] Ἀλέξανδρο[s] πολίτης ὃν φαίνεται τετιμημένος ἀξίως ... δεδόσθαι δὲ αὐτῷ καὶ τιμὰς ἰσολυμπίους³⁰

Vi ved ikke, hvorfor Alexandros hædres, men dekretet henstiller til, at han modtager isolympiske æresbevisninger. Vi må altså gå ud fra, at Alexandros ikke vandt i Olympia, da han skulle tildeles isolympiske æresbevisninger, altså de samme æresbevisninger han ville have fået, *hvis han havde vundet* i Olympia.

27. Jf. s. 3.

28. Alexandros er formentlig en af følgende to personer: Enten kong Seleukos III Soter Keraunos, som ved sin kroning tog navnet Alexandros, eller strategen Alexandros, som var bror til dronning Laodike: Merkelbach (1975) p. 163.

29. Merkelbach læser *ισολυμπικούς*, mens McCabe, som har udgivet *Tralles 25*, læser *ισολυμπίους*, men tilføjer et spørgsmålstegn og angiver således, at læsningen er tvivlsom.

30. *Tralles 25* ll. 3-5: “og at også borgeren Alexandros synes værdig til at blive hædret, og han skal gives isolympiske æresbevisninger.” Merkelbach (1975) mener, at *πολίτης ὃν φαίνεται* betyder, at Alexandros blev tildelt borgerret. Jeg mener dog, at sætningen ved den læsning bliver ugrammatisk. *Φαίνεται* må udløse *τετιμημένος ἀξίως*.

Præcis hvad disse isolympiske æresbevisninger var, fordunkles dog af dekretets følgende linjer, hvor en lang række æresbevisninger forbindes i kopulativ paratakse med *καὶ τιμὰς ἰσολυμπίους*.³¹ Man ville nok have forventet et appositionelt led, da de følgende æresbevisninger er sådanne, som vi normalt forbinder med en olympisk sejr: en statue opført på bystatens regning, pladser på første række ved sportskonkurrencer (*προεδρία*) og bespisning på *Prytaneion*. Formentlig derfor har Robert ment, at *ἰσολυμπίους* er en forkeret læsning.³² Dekretets generelt fragmentariske tilstand, den usikre læsning af *ἰσολυμπίους* samt det underlige i at *τιμὰς ἰσολυμπίους* forbindes i kopulativ paratakse med netop æresbevisninger, som olympiske vindere blev tildelt, bevirker, at vi ikke kan basere for stor en del af vores argumentation på dekretet. Hvis vi dog antager, at læsningen er korrekt, må isolympisk her betegne æresbevisningernes beskaffenhed. Det må betyde, at bystaten, som hædrer Alexandros, giver ham de største gaver, de har at give.

Fra det 2. århundrede har vi tre indskrifter, der indeholder ordet *ἰσολύμπιος*: et dekret fra Det Aitoliske Forbund og et dekret fra Det Delfiske Amfiktyoni, begge dateret til 183/2, samt et dekret fra Delfi, dateret til 166.³³ De to dekreter fra henholdsvis Det Aitoliske Forbund og amfiktyoniet i Delfi er næsten enslydende. De omhandler begge de såkaldte *Nikephoria*-lege, som kong Eumenes II fejrede i Pergamon. Legene havde under Eumenes' fader, Attalos I, tidligere heddet *Panathenaia*-legene, men i forbindelse med Eumenes' sejr over henholdsvis Prusias I af Bithynia og galatierne i 184/3 genetablerede han legene under et nyt navn,³⁴ og anmodede i den forbindelse deltagende bystater og forbund om at anerkende den musiske konkurrence som isopythisk og de hippiske og gymniske konkurrencer som isolympiske. I løbet af det 2. århundrede har systemet altså tilsyneladende ændret sig i retning af større klarhed: De musiske konkurrencer skal anerkendes som isopythiske, mens de hippiske og gymniske konkurrencer skal anerkendes som isolympiske.

31. Il. 5-6: *καὶ σταθῆναι αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐν - - καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν καὶ εἰς προεδρίαν ἐν τοῖς ἀγῶσι πᾶσι· ὑπάρχειν δὲ αὐ[τῷ καὶ σίτησις ἐν πρυτανείῳ ...*

32. Robert (1976) p. 545 no. 636.

33. Hhv. *FD III 3.240*, *FD III 3.261* fra 183/82 og *FD III 3.242* fra 166.

34. Kohl (2002) generelt; vedrørende datering og legenes navn se særligt afsnit 1.4, p. 233ff.

Umiddelbart kunne det antyde, at isolympisk foruden præmieringens beskaffenhed betød, at arrangøren anvendte de samme regler, arrangement af discipliner, distancer etc. som De Olympiske Lege, men igen nævnes præmierne og æresbevisningerne specifikt i dekretene, hvor konsekvensen af anerkendelsen af legenes status konkret mejsles ud. Her er det Amfiktyoniet i Delfi, der skriver:

ἀποδεδέχθαι δὲ [κ]α[ῖ] τοὺς ἀγῶνας [τοῦ]ς στεφανίτας [τῶν Νικηφορίων οὗς συντελεῖ βασιλεὺς Εὐμένης, καὶ εἶνα]ι καὶ τ[αῖς τιμαῖς καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι τοῖς ἐν τοῖς νόμοις γεγραμμένοις τὸ μὲν μουσικὸν ἰσοπύθιον, τὸν δὲ γυμνικὸν καὶ ἵπ<π>ικὸν ἰσολύμπιον.³⁵

Næsten samme formulering ser vi i *FD III 3.240* ll. 15–18 fra Det Aitoliske Forbund:

ἀποδεδέχθαι δὲ καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶ[ν Νικηφορίων οὗς συντελεῖ βασι]λεὺς Εὐμένης [σ]τεφανίτας, τὸ μὲν μουσικὸν ἰσοπύθιον, τὸν δὲ γυμνικὸν <καὶ ἵππικὸν> ἰσολύμπιον, [εἶμεν δὲ] κα[ῖ] τοῖς νικούντοισ τῶν Αἰτωλῶν τὰς τιμὰς καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰ ἐν τ[οῖς νόμοις περὶ τε τῶν Πυθίων καὶ Ὀλυμπίων τὰ κατακεχωρισμένα.³⁶

Vi kan naturligvis ikke sige endegyldigt, om isolympisk også indebar, at disciplinerne, arrangementet af disciplinerne, distancer, og regler skulle afspejle De Olympiske Lege. Dekreterne viser os dog, at sportslege kunne anerkendes som isolympiske, uden at disciplinerne nødvendigvis nævnes. Hvis det var et officielt krav, at sportslege skulle kopiere De Olympiske Lege til punkt og prikke, før de kunne kaldes isolympiske, så skulle man synes, at arrangøren var nødt til at forelægge en vis dokumentation herfor – ellers ville den

35. *FD III 3.261*, ll. 26–29: “Det er blevet besluttet, at også de Nikephoriske Lege, som kong Eumenes afholder, skal være stephanitiske [dvs. præmieret med en krans], og at den musiske konkurrence er isopythisk og den gymniske og hippiske konkurrence er isolympisk – både med hensyn til æresbevisninger og alle de resterende ting, som står skrevet i lovene.” Dittenberger (*SIG 630*) læser dog τ[αῖς ἡλικίαις καὶ τ[αῖς τιμαῖς] i ll. 26-27, hvorved der står “... med hensyn til alderskategorierne og hædersbevisningerne”. Miller (2004) no. 192 accepterer Dittenbergers læsning. Dog viser *FD III 3.240* (citeret nedenfor), at formuleringen blev brugt om Eumenes’ Nikephorosfestival, og jeg mener derfor, at læsningen καὶ τ[αῖς τιμαῖς καὶ τοῖς λοιποῖς] bør accepteres.

36. *FD III 3.240* ll. 15-18 “Det er blevet besluttet, at også de Nikephoriske Lege, som kong Eumenes afholder, skal være stephanitiske, og mens den musiske konkurrence skal være isopythisk, skal den gymniske og hippiske være isolympisk, og til dem, som sejrer blandt aitolerne, skal der være de æresbevisninger og alle de øvrige ting, som er fastlagt i lovene vedrørende De Pythiske og Olympiske Lege.”

bystat, arrangøren henvendte sig til, jo ikke vide, hvad præcis anerkendelsen af legene som isolympiske indebar. Det kan dog være at sådan dokumentation blev givet i de officielle anmodninger fra de respektive leges arrangører – dokumenter vi desværre ikke har overleveret – men eftersom dekreterne formularisk gengiver arrangørernes anmodninger, kan vi sige med stor sandsynlighed, at det ikke stod i den oprindelige anmodning. I dekretet fra Det Aitoliske Forbund fandt vi dog formuleringen: *καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰ ἐν τ[οῖς νόμοις περὶ τε τῶν Πυθίων καὶ Ὀλυμπίων τὰ κατακεχωρισμένα*.³⁷ Kunne τὰ λοιπά henvise til netop alderskategorier og andre praktiske forhold? Det er ikke umuligt, men det virker besynderligt, at det enkelte forbund skulle have en særegen lovgivning vedrørende De Pythiske og Olympiske Leges praktiske forhold. Jeg foreslår, at τὰ λοιπά i dette dekret, og i dekretet fra amfiktyoniet i Delfi,³⁸ snarere dækker over τὰ ἄλλα, som vi så det eksplicit formuleret i *CID 4.40 l. 20: διδόναι δὲ τὰ ἴσα ἄλλα καὶ τὰς τιμὰς*.

Umiddelbart lader det altså til, at festivalen skulle godkendes af de deltagende forbund og bystater som isolympisk, da det netop var dem, der skulle finansiere præmierne. Endvidere kan man tilføje, at de praktiske forhold — såsom arrangementet af discipliner, distancer i løb, og anden administration af legene — ikke var noget, de enkelte bystater eller forbund behøvede at forholde sig til eller burde bestemme. Elis ville derimod være en oplagt bystat at henvende sig til, når det gjaldt disse forhold, men mig bekendt har vi ingen kilder til en sådan anmodning eller viden om, at Elis skulle have haft ‘patent’ på festivalen. Slutteligt står det altså klart, at en festivals sportslege kunne kaldes isolympiske uden at inddrage alderskategorier og programmets struktur.

Det sidste dekret fra det andet århundrede, *FD III 3.242*, omhandler også en festival til ære for Athene Nikephoros og Eumenes II, men blev arrangeret af Sardis. Dekretet afviger fra de øvrige to, da Delfi, som har udfærdiget dekretet, anerkender de gymniske og musiske konkurrencer som isopythiske, og de hippiske som isolympiske:

37. *FD III 3.240 ll. 17-18*: “... og alle **de øvrige ting**, som er fastlagt i lovene vedrørende De Pythiske og Olympiske Lege.” (Min fremhævelse.)

38. *FD III 3.261, ll. 27-28*: *καὶ τ[αῖς τιμαῖς καὶ τοῖς λοιποῖς πάσι (...)]*.

ἐψαφί]ξαντο μὲν καὶ πρότερον ἀγῶνας σ[τεφανίτας τᾶ τε] Νικαφόρῳ Ἀθᾶνα καὶ βασιλεῖ
Εὐμέν[ει μουσικόν τε] καὶ γυμνικὸν ἰσοπυθίους καὶ ἀπεδέξ[ατο ἅ πόλις φ]ιλοφρόνως
ἀνανεωσαμένα τὰ ποτὶ [Σαρδιανούς] φιλάνθρωπα, καὶ νῦν δ[ἐ] ποτι-εψαφισμέ[νου τοῦ δάμ]ου
τοῦ Σαρδιανῶν ἀγῶνα ἵππικὸν ἰσολύ[μπιον· δεδό]χθαι τὰ πόλει ἀποδέξ-ασθαί τε τὸν ἀ[γῶνα
καθὼς οἱ] πρεσβευταὶ παρεκάλεον³⁹

Nikeforia-festivalen i Sardis, som menes at være grundlagt i 160'erne, har altså ikke samme høje status som *Nikeforia*-festivalen i Pergamon, men som dekretet viser, har Sardis atter henvendt sig til delferne for at anmode om yderligere en anerkendelse. Sardis har tidligere (*πρότερον*) afholdt *Nikeforia*-festivalen med blot musiske og gymniske konkurrencer, som de dengang anmodede om at få anerkendt som isopythiske, men nu (*νῦν*) har de tilføjet en hippisk konkurrence til festivalen og anmoder om, at den bliver anerkendt som isolympisk. Den adversative paratakse i *πρότερον* ... *νῦν* synes at understrege, at Sardis simpelthen opgraderede *Nikeforia*-legendens status, og der er intet i dekretet, der antyder, at det indre eller ydre arrangement af disciplinerne blev påvirket af denne opgradering. Lad os se på de litterære kilder.

Ganske overraskende forekommer *ἰσολύμπιος* ikke én gang i vores litterære kilder fra det 3. og 2. århundrede, og blot tre gange i den samlede oldgræske litteratur! To af forekomsterne er i henholdsvis Philon Judaeus' *De decalogo* og *Legatio ad Gaium*. Philon levede fra ca. 15 f.v.t. til ca. 50 e.v.t, og hans værker ligger derfor ikke inden for denne artikels undersøgte periode. Jeg tillader mig dog alligevel at knytte et par ord til de to forekomster, da de på sin vis bruges i overensstemmelse med billedet tegnet ovenfor.

39. *FD* III 3:242, ll. 13-21: "de [dvs. sarderne] har tidligere stemt for, at legene til ære for Athene Nikephoros og kong Eumenes er stephanitiske og den musiske og gymniske konkurrence er isopythisk, og det anerkendte byen [dvs. Delfi], idet den velvilligt fornyede venskabet med sarderne, og nu hvor det sardiske folk yderligere har stemt for, at den hippiske konkurrence er isolympisk, har byen [dvs. Delfi] besluttet, at anerkende festivalen, sådan som ambassadørerne anmoder, og at ære det sardiske folk for den agtelse, som det har for guden og kong Eumenes [...]"

I *De decalogo*, en filosofisk afhandling om de ti bud, forklarer Philon i en passage, hvorfor Moses modtog budene i ørkenen og ikke i en by. Han fremfører, at byerne var gennemsyrede af dårlig moral, og særlig fremhæver han som eksempel herpå den praksis at tilbede livløse statuer og templer i stedet for den eneste sande Gud. Philon skriver:

... βωμὸς κατασκευάσαντες ἀγάλμασι καὶ ξοάνοις καὶ τοιουτοτρόποις ἀφιδρύμασι τιμὰς ἰσολυμπίους καὶ ἰσοθέους ἀπένειμαν, ἅπασιν ἀψύχοις.⁴⁰

ἰσολύμπιος bruges altså også her som attribut til *τιμή*, sådan som vi så det i dekretterne ovenfor. I denne sammenhæng er det dog klart, at isolympisk ikke har noget med De Olympiske Lege eller præmiering af olympiske vindere at gøre, men snarere de olympiske guder. Helt konkret må forstås, at menneskeskabte ubesjælede gudebilleder blev tilbedt på samme måde som de egentlige virkelige guder på olympen.

I *Legatio ad Gaium* kvalificerer *ἰσολύμπιος* ligeledes *τιμή*:

... καὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη τὰς ἰσολυμπίους αὐτῷ τιμὰς ἐψηφίσαντο.⁴¹

Citatet indgår i en længere eulogi over Augustus, og beskriver hvordan han, i modsætning til Caligula, var sine mange æresbevisninger værdig. *Ἰσολυμπίους* angiver ligesom ovenfor gudeligende æresbevisninger, og referer formentlig til diviniseringen af Augustus. De to gange Philon bruger *ἰσολύμπιος* er det altså i en religiøs kontekst, og omhandler æresbevisninger fra grækere (eller romere), der er de olympiske guder værdige. Det interessante er imidlertid, at adjektivet, til trods for sin meget sjældne brug, stadig forbindes med *τιμή* i det første århundrede e.v.t.

40. *Ph.* 7: "... efter de (*i.e.* menneskene) byggede andre, tildelte de isolympiske og gudeligende æresbevisninger til både statuer af sten og træ og sådanne gudebilleder, alle livløse. "

41. *Ph.* 150.1: "og hele verden stemte for at tildele ham isolympiske æresbevisninger."

Den tredje forekomst af *ισολύμπιος* i litteraturen er i en formentlig middelalderlig astronomisk tekst.⁴² Her indgår adjektivet i en beskrivelse af planeterne, hvilket må siges at være ganske langt fra vores emne.

Vi har nu set, at *ισολύμπιος* i 5 af de 6 dekreter fra det 3. og 2. århundrede, hvor ordet optræder, specifikt forbindes med atleternes præmiering. Den overraskende sjældne brug af adjektivet i litteraturen antyder, at *ισολύμπιος* var et ganske specifikt adjektiv, der formentlig blot blev brugt i juridiske skrifter såsom de citerede dekreter. Dette forhold underbygger meget vel, at adjektivet betegner en officiel anerkendelse af sportskonkurrencer, der i praksis betød, at den enkelte bystat skulle indføre en klausul i sin lovgivning om, at vinderne af konkurrencerne havde krav på de samme præmier som de olympiske sejrherre. Der er derimod ikke noget juridisk krav til arrangøren om, at festivalen skulle kopiere De Olympiske Lege med hensyn til disciplinernes arrangement, alderskategorier eller lignende.

Indskrifterne fra det 3. og 2. århundrede peger klart i retning af, at sportslege først kunne kaldes isolympiske, når de var blevet godkendt som sådan af de deltagende *poleis* eller forbund, der med denne anerkendelse samtidig indvilligede i at præmiere deres sejrherre, som de ville præmiere olympiske sejrherre.

På baggrund af ovenstående analyse vil jeg i det følgende betragte isolympisk som et spørgsmål om, hvorvidt vinderne af en given konkurrence havde krav på at blive tildelt de samme præmier, som vinderne af De Olympiske Lege var berettiget til, i deres hjembystater.⁴³

42. *Cod. Venet. Marc.* 335, fol. 115. af en ukendt forfatter i familien af tekster betegnet *Astrologica* med titlen *Περὶ τῆς δορυφορίας τῶν ἀστέρων πρὸς τὰ φῶτα*.

43. Remijsen (2009) p. 259 forstår isolympisk på samme måde som mig, men sætter dog spørgsmålstegn ved, hvorvidt vi kan anvende de kilder, jeg netop har brugt i min analyse, da dateringen af dem er usikre. Det fremgår dog af Remijsens litteraturliste, at hun ikke har læst Hazzard (2000), som ganske overbevisende daterer dekreterne. Dette vil blive diskuteret yderligere i afsnit III.

II

Olympia-festivalen i Makedonien

Med en definition af isolympisk på plads kan vi nu rette blikket mod *Olympia*-festivalen i Makedonien, og undersøge, hvorvidt Thomas F. Scanlon har ret, når han skriver, at festivalen var isolympisk. Scanlon selv definerer isolympisk således: “the term ‘isolympic’ was used to designate an entire class of games which, like Archelaus’ Olympics, were modelled more or less on the program and ceremonies of the original Olympics of the Peloponnese.”⁴⁴ Hans definition adskiller sig altså fra Roberts mere kategoriske udsagn om, at legene “rigoureusement” kopierede De Olympiske Lege, idet han mener, at de blot *mere eller mindre* var arrangeret efter olympisk model. I henhold til Scanlons definition kan vi næsten med sikkerhed sige, at *Olympia*-festivalen i Makedonien var isolympisk. Men det samme kan vi sige om næsten samtlige festivaler, da de alle *mere eller mindre* var arrangeret efter olympisk model. Lad os nu alligevel se nærmere på argumentationen for legenes isolympiske status.

I forskningslitteraturen har argumentation for at legene var isolympiske kredset om særligt legenes afholdelsessted, navn og formål, men været baseret på en bogstavelig fortolkning af adjektivet isolympisk, altså at legene kopierede De Olympiske Lege på Peloponnes. Lad os se nærmere på det første argument, legenes afholdelsessted.

The festival lasted for nine days and was dedicated to Zeus and the nine Muses, appropriately for its location at the foot of Mount Olympus where Zeus held sway and not far from the Pierian birthplace of his nine daughters.⁴⁵

44. Scanlon (1997) p. 4.

45. Scanlon (1997) p. 4.

Således skriver Scanlon i sin beskrivelse af legene, og inddrager det makedonske land-
skab som argument for, at legene blev afholdt i Dion. Netop legenes afholdelsessted har
dog været genstand for diskussion, da Arrian, som er den første af de overleverede forfat-
tere, der nævner legene, placerer dem i Aigai, hvor kongerne havde deres sæde, indtil
Archelaos I gjorde Pella til 'hovedstad':⁴⁶

ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἐπανήλθεν εἰς Μακεδονίαν· καὶ τῷ τε Διὶ τῷ Ὀλυμπίῳ τὴν θυσίαν
τὴν ἀπ' Ἀρχελάου ἔτι καθεστῶσαν ἔθυσε καὶ τὸν ἀγῶνα ἐν Αἰγαῖς διέθηκε τὰ Ὀλύμπια· οἱ δὲ
καὶ ταῖς Μούσαις λέγουσιν ὅτι ἀγῶνα ἐποίησε.⁴⁷

Både Diodoros, et scholion til Demosthenes og Stephanus Byzantius placerer dog
legene i Dion,⁴⁸ og det har derfor længe været diskuteret, hvor *Olympia*-festivalen egentlig
blev afholdt.

Siden Baege i 1913 konkluderede, at angivelsen af Aigai måtte bero på en "errore
auctoris,"⁴⁹ har særligt Bosworth understreget, at Arrian har taget fejl.⁵⁰ For nylig har
Adams dog fremsat en alternativ teori. Han mener, at Arrian godt kan have ret, hvis der
rent faktisk var to separate festivaler, én i Aigai og én i Dion.⁵¹ Adams foreslår, at de lege,

46. Roisman (2010) p. 156. Se især note 35 for en bibliografisk oversigt.

47. Arr. *Anab.* I 11.1: "Da han havde ordnet disse ting, drog han [dvs. Alexander] til Makedonien, og udførte offerhandlingen til den olympiske Zeus, som var blevet indført af Archelaos, og arrangerede kamp-
legene, de *Olympiske Lege*, i Aigai. Nogle siger desuden, at han også afholdt konkurrencer til ære for Mu-
serne." Arrians sidste bemærkning vedrørende Muserne viser os i øvrigt, at hans primære kilder, Ptole-
maios og Aristobulos, ikke har nævnt dette i deres værker.

48. D.S. XVII 16.3: *θυσίας μεγαλοπρεπείς τοῖς θεοῖς συνετέλεσεν ἐν Δίῳ τῆς Μακεδονίας καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας Διὶ καὶ Μούσαις, οὓς Ἀρχέλαος ὁ προβασιλεύσας πρῶτος κατέδειξε*, ("Han [dvs. Alexander] ud-
førte storslåede ofringer til guderne i det makedonske Dion og afholdt kampelegene til ære for Zeus og mu-
serne, som Archelaos, som havde været konge før ham, indførte som den første"); Schol. Dem 19.192:
τὰ Ὀλύμπια δὲ πρῶτος Ἀρχέλαος ἐν Δίῳ τῆς Μακεδονίας κατέδειξε· ἤγχετο δ' ἐπ' ἑννέα, ὡς φάσιν ἡμέρας, ἰσαριθμούς ταῖς Μούσαις ("*Olympia*-festivalen indførte Archelaos som den første i det makedonske
Dion: Den blev fejret, siges det, i ni dage, lige så mange som muserne"); Steph. Byz.: *ἔστι καὶ Μακεδονίας, ἔνθα τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα ἐτέλουν*, ("Der findes også et makedonsk [Dion], hvor de af-
holder den Olympiske Festival"); Dio. *Orat.* II 2: *ἐν Δίῳ τῆς Πιερίας ἔθουον ταῖς μούσαις καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Ὀλυμπίων ἐτίθεισαν*, ("I det pierieske Dion ofrede de til muserne og afholdt den olympiske festival.")
Se Baege (1913) p. 10-11 for en fuld oversigt over referencer til legene i Dion.

49. Baege (1913) p. 8.

50. Bosworth (1976) p. 119-21, Bosworth (1980), *ad loc.* I 11.1.

51. Adams (2003) p. 209.

Arrian beskriver, var sportskonkurrencer baseret på det olympiske program, og at der i Dion blev afholdt drama- og musikkonkurrencer, *σκηνικὸς ἀγῶνας*, som Diodoros kalder dem i XVII 16.3. I så tilfælde, skriver Adams, har Diodoros undladt at nævne legene i Aigai. Og Arrian må så, kan vi tilføje, have undladt at nævne legene i Dion.⁵² For nylig har Adams desuden foreslået, at man også godt kunne forestille sig, at festivalen blev afholdt, der hvor kongen nu engang befandt sig, og at legene altså kunne afholdes i Aigai et år, og i Dion et andet.⁵³ Det er ikke umuligt at forestille sig, at der skulle være to separate festivaler i henholdsvis Aigai og Dion, men Adams' teori er yderst spekulativ, og der er ikke noget i vores kilder, der underbygger den.

Heller ikke de arkæologiske levn hjælper os til at opklare, hvor legene rent faktisk blev afholdt, da man har fundet teatre i både Dion og Aigai: Teatret i Dion menes opført under Philip V's regeringstid (221–179), mens Philip II menes at have opført teatret i Aigai, hvor han senere selv blev myrdet. Det faktum, at teatrene i de to byer er opført efter Archelaos' levetid, behøver dog ikke nødvendigvis betyde, at helligdommene ikke tidligere rummede et teater. I klassisk tid var teatre bygget af træ, og en opførelse af et monumentalt teater kunne være et udtryk for, at der allerede var en eksisterende dramatisk tradition i helligdommen.

Faktum er, at vi simpelthen ikke ved, hvor legene blev afholdt. Et dekret fundet i Dion dateret til ca. 325–300 afslører dog, at der med garanti blev afholdt gymniske og dionysiske konkurrencer i helligdommen:

52. Med mindre "*οἱ δὲ καὶ ταῖς Μούσαις λέγουσιν ὅτι ἀγῶνα ἐποίησε*" (citeret ovenfor) angiver nogle andre lege, som f.eks. legene i Aigai. Det er dog ikke klart, om denne sætning hører til beskrivelsen af Alexanders handlinger eller til Archelaos'. Med andre ord ved vi ikke med sikkerhed, hvem der er subjektet for *ἐποίησε*.

53. Adams (2014) p. 338. Vi ved dog ikke med sikkerhed, hvor ofte legene blev afholdt. Både vonPrott (1898) p. 461 og Hazzard (2000) p. 53 mener, at legene blev afholdt hvert fjerde år. Teorien er alment accepteret.

[...προ]εδρίαν ἐν τοῖς [γυμνικ]οῖς ἀγῶσι καὶ ἐν τοῖς Διονυσίοις καὶ τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀναγράψαντας εἰστήλην λιθίνην ἀναθεῖναι πρὸ τοῦ ναοῦ, τὴν δὲ εἰκόνα στήναι ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ...⁵⁴

Hvad de dionysiske konkurrencer præcist var, er svært at sige med sikkerhed. Under Dionysos-festivalen i Athen var dramakoncurrencerne omdrejningspunktet, og de dionysiske konkurrencer, som beskrives i dekretet, kunne derfor godt være dramakoncurrencer. Måske kunne de endvidere være det, som Diodorus kalder *σκηνικοὺς ἀγῶνας*.⁵⁵

Et andet dekret fra 356 beskriver en alliance mellem Philip II og Chalkis, og proklamerer, at alliancen skal offentliggøres i Zeus-helligdommen i Dion, hvilket fortæller os, at helligdommen på Philip II's tid var et vigtigt makedonsk centrum.⁵⁶ Dekreterne viser altså, at der fandt en festival sted i Dion, som både havde *gymniske* og dionysiske konkurrencer på programmet. Adams' teori om to separate festivaler med henholdsvis *gymniske* og dramakoncurrencer synes altså at blive undermineret af dekretet ovenfor. Meget tyder altså på, at festivalen, som Arrian og Diodorus nævner, fandt sted i Dion. Det faktum, at vi i dekretet fra Dion får at vide, at der også er dionysier, betyder endvidere, at festivalen *som et hele* ikke kopierede De Olympiske Lege, hvor sådanne ikke blev afholdt. Der er dog foreløbigt intet til hinder for, at de *gymniske* konkurrencer rent faktisk kopierede det olympiske program.

Også legenes formodede navn har ledt mange forskeres tanker over på De Olympiske Lege. Her er det igen Arrian-passagen, der er vores primære kilde:

ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἐπανήλθεν εἰς Μακεδονίαν· καὶ τῷ τε Διὶ τῷ Ὀλυμπίῳ τὴν θυσίαν τὴν ἀπ' Ἀρχελάου ἔτι καθεστῶσαν ἔθυσε καὶ τὸν ἀγῶνα ἐν Αἰγαῖς διέθηκε τὰ Ὀλύμπια· οἱ δὲ καὶ ταῖς Μούσαις λέγουσιν ὅτι ἀγῶνα ἐποίησε.

54. SEG 46 739, se også Hatzopoulos (1996) no. 57. "... pladser på første række [dvs. *proedria*] ved de *gymniske* konkurrencer og ved Dionysierne, og denne beslutning skal indhugges på en stele og opstilles foran templet, og en statue skal opføres i den olympiske Zeus' helligdom."

55. XVII 16.3, nævnt ovenfor.

56. GHI no. 158. Også de mange epigrafiske og arkæologiske fund i helligdommen understreger helligdommes status. Se Baege (1913) pp. 10-11 for de litterære vidnesbyrd om Dions status.

Passagen byder på sproglige vanskeligheder, for der er to måder at fortolke leddet τὰ Ὀλύμπια på: Det kan enten 1) være en adverbial akkusativ eller 2) et appositionelt eller attributivt led til τὸν ἀγῶνα.⁵⁷ I den nyeste oversættelse af Arrian fra 2010 oversætter Pamela Mensch: "...and celebrated the Olympic Games,"⁵⁸ mens Adams oversætter: "...and celebrated the Games in Olympian fashion."⁵⁹ Mensch har således foretaget en transposition, idet hun har oversat τὸν ἀγῶνα og τὰ Ὀλύμπια som ét objektssyntagma og ladet det substantiverede τὰ Ὀλύμπια fungere adjektivisk. Adams derimod har forstået τὰ Ὀλύμπια som et adverbialt led, og transponeret det til en præpositionsforbindelse: "in Olympic fashion". Adams forstår derved τὰ Ὀλύμπια som måden, hvorpå τὸν ἀγῶνα blev arrangeret, og hans oversættelse indbyder til den traditionelle fortolkning, at legene i Dion var arrangeret efter olympisk model, og derfor var isolympiske.

I en nyere artikel parafraserer Adams samme passage, og gentager sin tidligere fortolkning: "Arrian says that this festival included both musical and athletic contests, the latter designed along the lines of the Olympic program."⁶⁰ Parafrasen må siges mildest talt at være et stykke fra Arrians ord. Personligt foretrækker jeg læsningen af τὰ Ὀλύμπια som en apposition til τὸν ἀγῶνα, hvorved jeg forstår leddet som titlen på legene. Τὰ Ὀλύμπια optræder til sidst i sætningen, og på den måde fungerer det, efter min overbevisning, både

57. Som også Krüger (1848) *ad loc.* foreslår i sin kommentar.

58. Romm (2010) *ad loc.*

59. Adams (2003) p. 209.

60. Adams (2014) p. 335. Her må Adams fortolke "οἱ δὲ καὶ ταῖς Μούσαις λέγουσιν ὅτι ἀγῶνα ἐποίησε" til at betyde musikalske konkurrencer. Jf. også Adams (2003) p. 209: "... the characterization of the games as *ta olympia* which must refer to the nature of the contests", samt Adams (2014) p. 338: "These festivities involved both athletic and dramatic contests (*Anabasis of Alexander* 1.11.1), but Arrian stresses that the athletic games were conducted in Olympic fashion (*ton agona en Aigeis dietheke ta Olympia*)." Her mener jeg, at Adams tvinger en pointe frem af det græske, når han skriver, at Arrian ligefrem "*stresses that the athletic games were conducted in Olympic fashion*" (min fremhævelse). I en tidligere artikel fremsætter Adams endvidere en anden teori, nemlig at legene var bygget op om en Panathenæisk model (Adams (2003) p. 209), hvor særligt Archelaos' forkærlighed for Athen fremhæves som incitament bag en sådan opbygning af festivalen.

emfatisk og deklarativt: Det er altså kamplegene, de Olympiske Lege, der er tale om.⁶¹ Festivalens navn behøver dog ikke nødvendigvis at angive nogen forbindelse til De Olympiske Lege. Hvis vi antager, at legene til ære for Zeus og Muserne fandt sted i Dion, hvilket virker højst sandsynligt, var det i skyggen af bjerget Olympos i en by, hvis navn også bringer konnotationer til Zeus selv. Med disse forhold in mente virker det oplagt, at festivalen hed τὰ Ὀλύμπια.

Det sidste væsentlige argument, som har været fremført i diskussionen om, hvorvidt *Olympia*-festivalen var en kopi af De Olympiske Lege, vedrører legenes formål.

I 1982 skrev Ernst Badian, at de makedonske olympiske lege, som han kalder dem, var en slags "counter-Olympics," indført af Archelaos, muligvis som en reaktion på, at makedonerne ikke måtte deltage i De Olympiske Lege på Peloponnes.⁶² Badian antyder derved, at legene kopierede De Olympiske Lege. Vi har dog lige set, at dionysier med stor sandsynlighed var en del af *Olympia*-festivalen, som derfor ikke kunne være en tro kopi af festivalen på Peloponnes. I så tilfælde, skriver Adams, "... the whole argument about "counter-Olympics" would disappear."⁶³ Men selvom *Olympia*-festivalen adskiller sig fra De Olympiske Lege på visse punkter, udelukker det dog ikke, som Adams ellers mener, at *Olympia*-festivalen var en slags "counter-Olympics," for hvis legene var ligeså pompøse, og tilmed med drama- og/eller musiske konkurrencer, kunne man forestille sig, at Archelaos i en vis forstand havde prøvet at overgå De Olympiske Lege på Peloponnes. Det betyder naturligvis, at der ikke er tale om en tro kopi af festivalen i Olympia, men snarere om en *aemulatio*, en rivaliserende version af festivalen, der tilmed er forsøgt forbedret. "Counter-Olympics" forstås altså som et makedonsk alternativ til De Olympiske Lege på Peloponnes.

61. Jf. Gertz' oversættelse: "... og holdt i Aigai de Festlege med Væddekampe, der kaldes de olympiske" (Gertz (1913) *ad loc.*) samt Savinels oversættelse: "... et célébra à Egées les Jeux olympiques." (Savinel (1984) *ad loc.*).

62. Badian (2012) p. 285. Denne teori accepterer Borza (1990), særligt p. 175. Han bruger endvidere Badians teori til at påvise, at det ikke var tilladt for makedonerne at deltage i De Olympiske Lege og drager derved en cirkelslutning.

63. Adams (2003) pp. 209-10.

Roisman mener, at den makedonske festival var udtryk for Archelaos' ønske om at forstærke sit eget og den makedonske elites ry nationalt snarere end internationalt.⁶⁴ Hvis Roisman har ret, udelukker hans tese det rivaliserende aspekt af legene, for hvis festivalen blev grundlagt af Archelaos, fordi makedonerne ikke måtte deltage i De Olympiske Lege, er det usandsynligt, at han inviterede de græske *poleis* til at deltage. Det virker på den anden side også usandsynligt, at grækerne, som på Archelaos' tid anså makedonerne for *βάρβαροι*, overhovedet ønskede at deltage i en festival, der var grundlagt som et modstykke til deres egen og største festival.

Der er altså flere bud på, hvad *Olympia*-festivalen var for en festival, og hvilken kontekst vi skal sætte festivalen ind i: Var festivalen et modstykke til De Olympiske Lege, opstået som følge af makedonernes udelukkelse fra at deltage i legene på Peloponnes, sådan som Badian og Borza mener? Var de primært indført for den makedonske elite, som et middel til at bekræfte og understrege dens status nationalt, som Roisman foreslår? Eller var de måske en måde for makedonerne, og særligt Archelaos, til at identificere sig med den græske kultur, og gennem sporten at blive en del af det græske *κοινόν*? Det er svært at sige noget endegyldigt om incitamentet bag Archelaos' grundlæggelse af legene, men de eksisterende gnidninger mellem makedonerne og grækerne, og Archelaos' *filhelleniske* politik, kunne godt tyde på, at han brugte sporten og altså *Olympia*-festivalen til at bygge bro mellem Makedonien og Grækenland.

De tre teorier behøver dog ikke nødvendigvis at udelukke hinanden. Man kunne sagtens forestille sig, at Archelaos forsøgte at dække et behov hos den makedonske elite ved at indføre legene, mens han samtidig på et storpolitisk plan forsøgte at bekræfte sin velvilje mod grækerne ved at assimilere sig selv og sit land med den græske kultur – dette formentlig for at hans egen indflydelse i middelhavsverdenen kunne vokse som konsekvens deraf.

De fire store panhelleniske helligdomme i Olympia, Delfi, Isthmia og Nemea var, ud over at være religiøse centre, også en slags politiske centre, hvor grækere fra hele middelhavsområdet mødtes og diskuterede politik, dannede alliancer og styrkede deres gensidige netværk. Fremtrædende personers tilstedeværelse, både fysisk såvel som monumentalt,

64. Roisman (2010) p. 156.

bragte helligdommen – og derigennem den *polis* eller det forbund, der administrerede den – ære og ry. Akkurat som sejrherren, der bragte sin *polis* ære og renommé, bragte helligdommen altså den bystat, som administrerede den, ære og renommé. I *Olympia*-festivalens tilfælde var modtageren af ære og ry altså Archelaos.

Ved at grundlægge en festival til ære for gudernes konge, den olympiske Zeus, er det klart, at Archelaos må have skævet til Olympia. Selvom festivalens navn ikke nødvendigvis betød, at Archelaos havde kopieret festivalen, så kan lighedspunkterne mellem de to festivaler næppe være gået samtiden forbi. Badians formulering, at *Olympia*-festivalen var en slags “counter Olympics,” er rammende, da han til en vis grad forstår *Olympia*-festivalen som et makedonsk modstykke til De Olympiske Lege.

Med afsæt i Scanlons påstand, at *Olympia*-festivalen i Makedonien var den første isolympiske festival, vi kender til, har vi nu undersøgt en række forhold vedrørende festivalen, som har affødt påstanden.

I dette afsnit har vi altså set, at de makedonske lege, som formentlig fandt sted i Dion, ikke var en tro kopi af De Olympiske Lege, da de også omfattede sceniske konkurrencer. Videre har vi set, at der ikke er nogen direkte korrelation mellem legenes titel, τὰ Ὀλύμπια, og deres isolympiske status, da festivalen var til Zeus Olympios' ære og fandt sted for foden af bjerget Olympos i Dion. Endelig har vi set, at der kan ligge politiske og sociale motiver bag præsentationen af festivalen som et samtidig nationalt og internationalt udstyrsstykke, som inkluderede flere former for underholdning end De Olympiske Lege og dermed ikke alene kan forstås som en simpel imitation af det peloponnesiske forbillede. Kildernes tavshed udgør intet bevis, men det er dog påfaldende, at vi ikke har nogen overleverede antydninger af, at Archelaos inviterede de græske *poleis* til at deltage i *Olympia*-festivalen og anerkende den som isolympisk, endvidere er det tvivlsomt, om de var stillet op til en festival på barbarisk jord. Tilsvarende kender vi heller ikke til noget etableret netværk af *theoroi* i tilknytning til *Olympia*-festivalen, hvis opgave det var at invitere *poleis* til at deltage i festivalen. Sådanne netværk var ellers tilknyttet de græske festivaler og, som det vil fremgå i det følgende, også til *Ptolemaia*-festivalen i Alexandria.⁶⁵ På

65. Se Nielsen (2007) p. 39ff.

baggrund af disse observationer er det højst usandsynligt, at *Olympia*-festivalen var isolympisk.

III

Ptolemaia-festivalen i Alexandria

Vi har nu set, at den makedonske *Olympia*-festival på sin vis lagde kimen til de mange isolympiske festivaler, der blomstrede op i løbet af hellenistisk tid. Makedoniens filhelske kong Archelaos brugte sporten som sprog i en storpolitisk kommunikation med den græske verden i et forsøg på at gøre Makedonien til en integreret del af det græske *κοινόν*. I dette afsnit vil jeg bruge *Ptolemaia*-legene i Ægypten som eksempel til at vise, at også Ptolemaios II brugte den græske sportskultur til at fremme sin politiske dagsorden – og at det lykkedes for ham. Endvidere vil jeg vise, hvad en isolympisk status betød for en festival og dens arrangør.

Under Ptolemaios II's regeringstid så de første egentlige isolympiske lege dagens lys. Ptolemaios II indførte legene til ære for sin fader Ptolemaios I efter dennes død. Legene har formentlig deres oprindelse i de begravelseslege, som Ptolemaios II afholdt i 282 til ære for sin far, i stil med legene til ære for Alexander den Store, som Ptolemaios I afholdt i Alexandria, og før dem legene som Alexander den Store afholdt for Hephaistion efter heroisk forbillede.

I 1893 fandt man på Nikouria, en mindre ø i Kykladerne, et dekret fra det Nesiotiske forbund,⁶⁶ ifølge hvilket forbundet har besluttet at sende ambassadører, *σύνεδροι*, til Samos, for at drøfte offerhandling, udveksling af *theoroi* og anerkendelsen af *Ptolemaia*-

66. *IG XII 7.506*. Jf. s. 3-6.

legenes status som isolympiske.⁶⁷ Som det fremgår af dekretets første linjer, er dekretet et svar på en anmodning fra Ptolemaios II om netop disse forhold.⁶⁸

Nikouria-dekretet er det første vidnesbyrd om *Ptolemaia*-festivalen og derfor vigtigt for forståelsen af henholdsvis administrationen af festivalen og dens isolympiske status, samt dateringen af festivalens første afholdelse. Jeg vil i det følgende undersøge disse tre forhold med udgangspunkt i Nikouria-dekretet, og til sidst vil jeg diskutere, hvad festivalen betød for Alexandria og ikke mindst Ptolemaios II.

I Nikouria-dekretet får vi at vide, at der var et netværk af *theoroi* knyttet til festivalen. Sådanne hellige ambassadører rejste ud til de græske *poleis* for at invitere dem til at deltage i en given panhellenisk festival og var en vigtig del af det administrative apparat ved de panhelleniske festivaler. Ptolemaios II valgte altså at administrere *Ptolemaia*-festivalen efter panhellenisk forbillede, og på den måde sidestille sin festival med de øvrige panhelleniske festivaler. Vi kan yderligere læse, at Ptolemaios' *theoroi* ikke blot inviterede det Nesiotiske Forbund til at deltage i legene, men også, som vi så, til at anerkende legene som isolympiske.⁶⁹ I dekretet tilkendegiver Det Nesiotiske Forbund, at de accepterer Ptolemaios II's invitation, anerkender legene som isolympiske, og uddyber, at de dermed forpligter sig til at præmiere vinderne af *Ptolemaia*-legene på samme måde, som de præmierer olympiske vindere.⁷⁰ Det vil altså sige, at *Ptolemaia*-legene, i henhold til vores tidligere definition af isolympisk, med rette kan siges at være en isolympisk festival. Vi får endvidere at vide i linje 25, at også de øvrige grækere, *τοὺς ἄλλους Ἑλληνας*, er inviteret til legene og til at anerkende dem som isolympiske, hvilket fortæller os, at Ptolemaios med al sandsynlighed

67. Særligt ll. 26–42. I lang tid var det eneste bevis på festivalens eksistens Nikouria dekretet. Først behandlet af Homille (1893), pp. 205–7.

68. IG XII 7.506 ll. 1–8: ὑπὲρ ᾧν [Φιλοκλῆ]ς ὁ βασιλεὺς Σιδονίων καὶ Βάκχων ὁ νη[σί]αρχος ἔγραψαν πρὸς τ[ὰ]ς πόλεις, ὅπως ἂν ἀπο[στ]εί[λ]ωσιν συνέδρους εἰς Σάμον, οἵτινες [χρημ]ατιοῦσιν ὑπὲρ τῆς θυσίας καὶ τῶν θεω[ρῶ]ν καὶ τοῦ ἀγῶνος, ὃν τίθησιν ὁ βασιλεὺς Πτο[λεμ]αῖος τῷ πατρὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἰσολυμ[πι][ον], "... vedrørende hvilke sidonernes kong Philokles og bacchernes nesiarch skrev til byerne for at få dem til at sende *synedroi* til Samos, som skal diskutere både ofringerne, de delegerede *theoroi* og den isolympiske festival som kong Ptolemaios grundlægger til ære for sin far i Alexandria".

69. IG XII 7.506 ll. 4–8: οἵτινες [χρημ]ατιοῦσιν ὑπὲρ τῆς θυσίας καὶ τῶν θεω[ρῶ]ν καὶ τοῦ ἀγῶνος, ὃν τίθησιν ὁ βασιλεὺς Πτο[λεμ]αῖος τῷ πατρὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἰσολυμ[πι][ον].

70. IG XII 7.506 ll. 39–42: τοῖς νικῶσιν [τῶν νησιωτῶν] τὰς τιμὰς τὰς αὐτὰς ὑπάρχειν, αἴπερ εἰσὶν ἐν] τοῖς νόμοις παρ' ἐκάστοις τῶν νησιωτῶν [γεγραμμένοι] τοῖς τὰ Ὀλύμπια νικήσασιν. Jf. s. 6.

inviterede samtlige græske bystater, og ikke kun allierede forbund og bystater, som f.eks. det Nesiotiske Forbund, hvis præsident han var på daværende tidspunkt.⁷¹ Dette er en vigtig oplysning, da vi ikke er i besiddelse af vinderlister fra *Ptolemaia*-legene, og derfor ikke ud fra dem kan se, hvem der deltog i legene. At Ptolemaios inviterede de øvrige græske bystater fortæller os endvidere, at hans hensigt var at skabe en *panhellenisk* festival.

Men hvornår sendte Ptolemaios II sine anmodninger til den græske verden? Vi må gå ud fra, at anmodningen blev sendt ud i hvert fald måneder i forvejen, da møder mellem ambassadørerne skulle foranstalles, og diplomatiet passes. En datering af Nikouria-dekretet vil derfor give os en klar indikation af, hvornår *Ptolemaia*-festivalen blev afholdt. Eftersom dekretet er et svar på en anmodning om et møde mellem henholdsvis Det Nesiotiske forbunds og Ptolemaios II's ambassadører, må vi formode, at afholdelsen af festivalen måtte foregå et sted mellem et helt eller et halvt år efter mødet.

Dateringen af Nikouria-dekretet er dog stærkt omdiskuteret: I 1898 foreslog von Prott, at dekretet var fra 280 ud fra den betragtning, at legene var *penteteriske*, fordi de var isolympiske:⁷² Prott antog, at festivalen ligesom De Olympiske Lege blev afholdt hvert fjerde år, og at festivalen første gang blev afholdt fire år efter Ptolemaios I's død i 283/2 som en markering deraf, og at anmodningen fra Ptolemaios II var blevet sendt ud flere måneder før festivalens afholdelse i 279/8, hvorved han altså daterede Nikouria-dekretet til 280.⁷³

Dateringen blev vidt accepteret, og da Fraser i 1954 sammenlignede Nikouria-dekretet med det lignende dekret fra det Delfiske Amfiktyoni,⁷⁴ og foreslog, at også det var fra omkring 280, syntes puslespillet at være gået op:⁷⁵ Nikouria-dekretet og dekretet fra Amfiktyoniet var begge fra 280 og refererede til den første *Ptolemaia*-festival i 279/8, fire år efter Ptolemaios I's død.

71. Dekretets datering vil blive diskuteret i det følgende.

72. von Prott mener altså, at isolympisk betyder, at en festival afholdes hvert fjerde år.

73. von Prott (1898) p. 461.

74. *FD* III 4.357. Jf. afsnit I.

75. Fraser (1954), pp. 49-52.

I 1958 udgav J. Bosquet dog et fragment af Amfiktyoniets dekret, som nævnte en vis Pleiston.⁷⁶ Han var archont i Delfi i løbet af 260'erne, og dette syntes at bevise, at dateringen af Amfiktyoniets dekret og Nikouria-dekretet til 280 var forkert. Fraser forsvarede dog dateringen af Nikouria-dekretet i endnu en artikel, hvor han konkluderede, at Amfiktyoniet først accepterede invitationen til legene, og anerkendte deres isolympiske status i 260'erne, mens det Nesiotiske Forbund svarede på anmodningen i 280, og at fragmentet derfor ikke ændrede ved, at de lege, der refereres til i dekreterne, var de første *Ptolemaia*-lege.⁷⁷

I 1971 fandt man et dekret på den athenske *agora* rejst til ære for en Kallias. Dette såkaldte Kallias-dekret fra 270/69⁷⁸ er et æresdekret for Kallias, søn af Timochares af Sphettos, der henstiller Kallias til at blive hædret af Athen for sine velgerninger mod byen med en krans og en bronzestatue på *agora*. Dekretet opremser Kallias' velgerninger, og vigtigst i denne sammenhæng er Kallias' rolle som *ἀρχεθέωρος*, leder af de athenske ambassadører i forbindelse med *Ptolemaia*-festivalen.⁷⁹

Dekretet beskriver, hvordan Kallias selv betalte rejsen og repræsenterede Athen på en værdig og udmærket måde, da Ptolemaios II afholdt *Ptolemaia*-festivalen for første gang, “ὡς ὁ βασιλεὺς πρῶτον ἐπόει τὰ Πτο[λ]εμαῖα”.⁸⁰ Kort efter kan vi læse, at athenerne på det tidspunkt skulle til at afholde Panathenæerfesten for første gang efter de fik kontrollen over byen tilbage, “ἀ[φ'] ο[ὗ] τ[ὸ] ἄστυ ἐκεκόμιστο,” og at Kallias bad Ptolemaios om reb til

76. Bousquet (1958).

77. Fraser (1961).

78. *SEG* XXIX 102; Se Shear (1978), p. 13, særligt note 16.

79. *SEG* XXIX 102, l. 58: καὶ ὡς ὁ βασιλεὺς πρῶτον ἐπόει τὰ Πτο[λ]εμαῖα τ[ῆ]ν θυσίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῷ πατ[ρί], ψηφι[σ]α[μέν]ου τ[ὸ]ῦ [δῆ]μου θεωρίαν πέμπειν καὶ ἀξιώσαντος ὑπακ[ού]σαι Καλλί[αν] ἀρχεθέωρον καὶ ἀγαγεῖν ὑπὲρ τ[ὸ]ῦ δήμου [τῆ]ν θεωρίαν, ...]. “og at kongen først afholdt *Ptolemaia*-festivalen, ofringen og legene til sin far, efter at folket havde besluttet at sende *theoroi* og fundet Kallias værdig til at deltage som *archetheoros* og gennemføre repræsentationen på folkets vegne.”

80. *SEG* XXIX 102, l. 55.

processionen for Athene, og fik det.⁸¹ Shear konkluderer, at der må være tale om den store Panathenærfest, som faldt i olympiadens tredje år, da vi i dekretet får at vide, at Kallias skulle skaffe reb til Athenes *peplos*, og eftersom festen beskrives som den første, der blev afholdt efter Athen fik sin autonomi tilbage, mener Shear, at der må være tale om Demetrios I's besættelse af byen fra 295–287/6, og daterer *Panathenæer*-festen til 280. Dermed blev *Ptolemaia*-festivalen højst sandsynligt afholdt året efter, i 279.

Endvidere mener Shear, at Nikouria-dekretet også henviste til den første *Ptolemaia*-festival, og at Samos måtte være i Ptolemaios II's magt, da ambassadørerne skulle mødes på øen. Først efter Slaget ved Kouropedion i 281 annekterede Ptolemaios II Samos, og dette, mener Shear, angiver således *terminus post quem* for Nikouria-dekretet såvel som for afholdelsen af den første *Ptolemaia*-festival.⁸² Hvis Shears regnestykke skal gå op, måtte athenerne dog have undladt at afholde Panathenæer-festen i både 286 og 282.⁸³ Det er ikke helt utænkeligt, sådan som R. A. Hazzard mener,⁸⁴ men det virker ærligt talt mærkeligt.

I sin *Imagination of a Monarchy: Studies in Ptolemaic Propaganda* fra 2000 foreslår Hazzard dog, at den traditionelle datering af Nikouria-dekretet er forkert. Jeg gengiver i det følgende Hazzards hovedargumenter.

I en imponerende undersøgelse af samtlige papyri, indskrifter, mønter, ostraka og literære kilder fra Ptolemaios II's regeringstid har Hazzard vist, at Ptolemaios I først benævnes som 'Soter' efter 263/2.⁸⁵ Det har længe været omdiskuteret, hvornår Ptolemaios

81. SEG XXIX 102, ll. 64–70: κ[αὶ τ]οῦ δήμ[ο]ν τότε [πρῶτο]ν τὰ Παναθήναια τεῖ Ἀρχηγέτι[δι] μέλλοντος πο[εῖν] ἀ[φ'] ο[ἷ] τ[ὸ] ἄστ[ρ]υ ἐκεκόμιστο, διαλεχθεῖς τῷ βασιλεῖ Κ[αλλίας ὑπὲρ τῶν ὀπλων ὧν εἰς τὸν πέπλον ἔδει παρασκευάσαι [καὶ ἐπι]δόντος τεῖ πόλει τοῦ βασιλ[ι]έως ἐ[σ]πούδασεν ὅπ[ω]ς ἂν ὡς βέλτιστα τεῖ θεῶ γένηται καὶ οἱ θ[ε]ωροὶ οἱ μεθ' [αὐτοῦ χε]ιροτονηθέντες εὐθὺς ἀποκομίζωσ[ι]ν ἐ[ν] ταῦθα τ[ὰ] ὄπλα. "og idet folket på det tidspunkt skulle til at afholde den første Panathenærfest siden de generhvervede sig byen, talte Kallias med kongen om det udstyr, som det var nødvendigt at skaffe til *peplosen*, og da kongen havde udleveret det til byen, hastede Kallias afsted, for at det kunne blive så godt som muligt for gudinden, og de valgte *theoroi*, som var med ham, straks tog udstyret med."

82. Shear (1978) p. 37.

83. Shear (1978) p. 38.

84. "his presumption simply defies belief" (Hazzard (2000) p. 53 n. 30).

85. Undersøgelsen omfatter 295 kilder: 3 grafitti, 13 ostraka, 11 indskrifter, 100 papyri og 168 mønter. Hazzard (2000) pp. 3-7 samt kapitel 1 i sin helhed, hvor også tabeller over kilderne figurerer.

I fik sit tilnavn, og hvorfor han fik det. Pausanias skriver i I 8.6,⁸⁶ at Ptolemaios fik tilnavnet af rhodierne, hvilket har fået Habicht til at datere det til 304,⁸⁷ det år, hvor rhodierne udnævnte ham til gud, og skænkede ham sit eget hellige område, som de kaldte Ptolemaion.⁸⁸ I en artikel fra 1992 argumenterer Hazzard dog for, at Pausanias (eller Pausanias' kilde) tager fejl, og at Ptolemaios I dårligt kunne have fået sit tilnavn i 304.⁸⁹ Hazzard påpeger, at Pausanias kort forinden nævner en anden historie vedrørende Ptolemaios' tilnavn, nemlig at han fik det, fordi han reddede Alexander den Store fra Oxydrakerne. Pausanias skriver λέγουσιν, og vi må derfor antage, at det er en anden kilde end Ptolemaios og Aristoboulos, han har historien fra. Også Arrian nævner historien om Alexander den Stores redningsmand, men tilføjer dog, at Ptolemaios selv skriver, at han ikke var til stede ved Alexanders redning, og at det i øvrigt fandt sted i Mallai.⁹⁰ Foruden hos Pausanias har man fundet spor af historien hos både Plutarch, Ps.-Kallisthenes og Stephanos af Byzans.⁹¹ Arrian skriver om den, at det var den største fejl (τὸ μέγιστον πλημμέλημα), som Alexander-historiograferne har gentaget, og at noget tyder på, at de alle havde den samme kilde. Mange forskere har ment, at den historiker, som Arrian hentydede til som historiens ophav, er Kleitarchos af Alexandria.⁹² Men hvornår Kleitarchos levede og skrev sin Alexander-historie har ligeledes været stærkt omdiskuteret.⁹³ Hazzard foreslår, at Kleitarchos skrev sin Alexander-historie under Ptolemaios II's levetid, og at historien om Alexander og Oxydrakerne var et bestillingsværk fra Ptolemaios II, som et led i en storstilet propaganda. Hans datering af Kleitarchos er for nylig blevet underbygget af et nyt papyrusfund fra Oxyrhynchus, hvori der står, at Kleitarchos var Ptolemaios IV's lærer, διδάσκαλος. Ptole-

86. καὶ γὰρ Φιλομήτορα καλοῦσι καὶ Φιλάδελφον ἕτερον, τὸν δὲ τοῦ Λάγου Σωτήρα παραδόντων Ῥοδίων τὸ ὄνομα. "For de kalder én Philometor, en anden Philadelphos, men Lagos' søn kalder de Soter, fordi rhodierne har givet ham det navn."

87. Habicht (1956) p. 109, som i øvrigt også blev foreslået helt tilbage i 1700-tallet af blandt andre Vaillant (1701) p. 1 & 17, Lemprière (1788) s.v. Ptolemaios I. Følgende accepterer Habichts datering: Hauben (1977) p. 339, Berthold (1984) p. 78, Will (1966) p. 201.

88. D.S. XX 100.3–4.

89. Hazzard (1992), p. 56. Han underbygger desuden argumentationen i Hazzard (2000), kap. 2.

90. Arr. *Anab.* VI 11.3.

91. Paus. I 6.2; Plut. *Mor.* 327B og 344D; Ps. Callisthenes 3.4–5 og Steph. Byz. s.v. Ὀξύδρακαι.

92. Tarn (2002) pp. 26–27, Pearson (1960) pp. 213–14, Arrian (1976), 2.134 n. 5.

93. For en gennemgang af forskningshistorien og en diskussion heraf se Hazzard (2000), pp. 7–15.

maios IV regerede fra 221–205, hvilket betyder, at Kleitarchos må have skrevet i anden halvdel af det tredje århundrede, og altså ikke i slutningen af det fjerde århundrede, som en lang række forskere ellers hidtil har ment.⁹⁴ Man kan dog pointere det synligt underlige i, at Ptolemaios II ved at lade Kleitarchos skrive, at Ptolemaios I fik sit tilnavn, fordi han reddede Alexander den Store, fremstiller sin fader, som han samtidig prøver at ophøje til en gud, som en løgner. Jeg mener dog, at Hazzard har en vægtig pointe, når han skriver, at Kleitarchos skrev til det brede publikum, ikke til de lærde, og tilmed om en fjern fortid i et fremmed land, og som Hazzard skriver: “Who was around after 282 to contradict Kleitarchos?”⁹⁵

Undersøgelsen er interessant for dateringen af Nikouria-dekretet, da Ptolemaios I heri har tilnavnet Soter.⁹⁶ Hvis Hazzard har ret — og det tyder hans undersøgelser unægteligt på — så betyder det, at Nikouria-dekretet er udformet efter 263/2, hvor Ptolemaios I altså første gang kaldes Soter, og at afholdelsen af *Ptolemaia*-legene, der refereres til i dekretet, ikke kan være den første. Det betyder endvidere, at legene ikke var isolympiske fra starten af, men at Ptolemaios forsøgte at “opgradere” legenes status, formentlig som led i et større propagandaprogram.

Hazzard diskuterer også ambassadørernes møde på Samos. Mig bekendt fremhæver han som den eneste det usædvanlige i, at Det Nesiotiske Forbund mødtes med Ptolemaios II's ambassadører på Samos, og ikke Delos, som de plejede. Det har fået Hazzard til at mene, at situationen på Delos ikke tillod et møde på det givne tidspunkt. I 260'erne lå Delos, så at sige, i orkanens øje, da den chremonidæiske krig rasede, mens Samos i vest var et sikkert sted for ambassadørerne at mødes. Der er dog stadig usikkerhed om, præcis hvornår den chremonidæiske krig fandt sted. Den traditionelle datering er 267–262/1, og

94. *P.Oxy* LXXI. 4808. Papyrien er behandlet i Prandi (2012).

95. Hazzard (2000) p. 15 n. 55.

96. II. 42–49: στεφανῶ[σ]ται δὲ καὶ τὸ[μ βα]σιλέα Πτολεμαίου βασιλέως καὶ [σ]ωτῆρος Πτολεμαίου χρυσῶι στεφάνῳ ἀριστεί[φ ἀπὸ] στα[τήρ]ωγ χ[ι]λίων ἀρητῆς ἕνεκεν καὶ εὐ[νοίας] τῆς εἰς τοὺς νησιώτας, ἀναγράψαι δὲ τοὺς [συν]έδρους τόδε τὸ ψ[ήφ]ισμα εἰς στήλην λιθίνην καὶ [στῆσαι ἐν] Δήλῳ παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ σωτῆρος [Πτ]ολεμαίου “og at bekrænse kong Ptolemaios, søn af kong Ptolemaios Soter med en krans af guld til en værdi af tusind staterer på grund af hans *arete* og hans velvilje mod øens befolkning, og at de hellige delegerede skulle indskrive denne beslutning på en stele af sten og opstille den på Delos ved alteret for Ptolemaios Soter.”

Hazzard foreslår således, at Nikouria-dekretet dateres til 263, og at *Ptolemaia*-festivalen, som nævnes i dekretet, blev afholdt i 262.⁹⁷ Endvidere pointerer Hazzard, at det er utænkeligt, at attherne undlod at afholde Panathenæerne i 282 og 286,⁹⁸ sådan som Shear ellers foreslår.⁹⁹

Hazzards nye dateringer af Ptolemaios I's tilnavn, og *Ptolemaia*-legenes ændrede status i 262 er et led i en større teori, som muligvis vil rykke ved vores tidligere opfattelse af *Ptolemaia*-legene og Ptolemaios II's regeringstid generelt. Hazzard foreslår, at Ptolemaios II indstiftede en ny æra, Soter Æraen, i 262,¹⁰⁰ som blev bebudet ved en storslået procession i Alexandria, og som markerede en ny start på Ptolemaios' regeringstid. Ifølge Hazzard var det en måde for Ptolemaios at sige, "all the murders, scandals, and disappointments of the past are now behind us. This is the beginning of a new age."¹⁰¹

Hvis Hazzard har ret i, at Ptolemaios II indførte en ny æra, hvor han dels gav sin fader tilnavnet Soter, fremstillede ham som en gud, og gjorde *Ptolemaia*-legene isolympiske, så er det klart, at der bag alle disse tiltag ligger en klar strategi. Soter-æraen var uden tvivl et enormt stykke propaganda, og det er i denne sammenhæng interessant, at Ptolemaios valgte at grundlægge en festival efter græsk model, men vigtigere endnu, at få den anerkendt som isolympisk af de græske *poleis*. Som Sofie Remijsen skriver, var det en diplomatisk triumf.¹⁰² Legenes nye status betød i praksis, at *Ptolemaia*-festivalen kom et skridt nærmere på at blive en *panhellenisk* festival. Det afhang naturligvis af, hvor mange af *τῶν ἄλλων Ἑλλήνων*, der anerkendte legene som isolympiske. Det var lykkedes Ptolemaios at få grækerne, som ellers tidligere havde diskrimineret 'ægypterne',¹⁰³ til at anerkende ikke

97. Hazzard (2000) p. 55.

98. Hazzard (2000), p. 53 n. 30.

99. Shear (1978), p. 37.

100. For Hazzards argument, se Hazzard (2000), kap. 2.

101. Hazzard (2000), p. 44.

102. Remijsen (2009), p. 262.

103. Jf. Polybios 27.9.3-13 om Aristonikos fra Ægypten, der stillede op i boksning mod den berømte og berygtede Kleitomachos i De Olympiske Lege i 216 f.vt. Da publikum heppede på den ægyptiske 'underdog' hidsede Kleitomachos sig op, da han jo kæmpede for Grækenlands ære og renommé, mens Aristonikos kæmpede for Ptolemaios' Kleitomachos' harme afspejler med stor sandsynlighed en allerede eksisterende fordom om Ægypten og Ptolemaios, ligeså vel som den giver udtryk for en eksisterende tradition for racisme mod ægyptere.

bare festivalen, men også Alexandria og naturligvis Ptolemaios II selv som en del af det græske *κοινόν*: I kraft af festivalens netværk af *theoroi* kunne Ptolemaios invitere ambassadører fra hele den græske verden, uanset politiske alliancer,¹⁰⁴ og ligeledes var de græske bystater forpligtede til at tage imod Ptolemaios' ambassadører. Det betød naturligvis, at Ptolemaios' politiske indflydelse kunne nå længere ind i det græske fastland og ud til øerne, og festivalen udgjorde således en *soft power* for ham og Alexandria.

Når Ptolemaios sigtede efter at etablere legene som isolympiske, må det nødvendigvis betyde, at Olympia som kulturelt fænomen i hvert fald helt frem til 262 repræsenterede en *soft power*, som Ptolemaios ønskede at få del i. Dels ved association til legene, men også ved at lade *Ptolemaia*-festivalen afspejle det administrative apparat i De Olympiske Lege.

IV

Konklusion

For entydigt at kunne vurdere, i hvilken grad de to festivaler kunne kaldes isolympiske, måtte en nominel definition af begrebet etableres. Jeg har derfor undersøgt samtlige tekststeder i epigrafikken og litteraturen, hvor begrebet optræder, og ud fra en analyse af passagerne har jeg defineret isolympisk som en officiel anerkendelse af en festivals isolympiske status af de deltagende bystater. Ved denne officielle anerkendelse forpligtede bystaterne sig til at præmiere festivalens sejrherre, som de ville præmiere olympiske sejrherre.

I perioden 320–200 kender vi kun to festivaler, der er blevet anset for isolympiske: *Olympia*-festivalen i Makedonien og *Ptolemaia*-festivalen i Alexandria. Jeg har fundet, at vi i henhold til den nominelle definition af isolympisk ikke kan kalde *Olympia*-festivalen isolympisk, da intet tyder på, at den blev anerkendt som sådan af de deltagende bystater. Men set i bredere forstand havde festivalen betydelig fordel af De Olympiske Leges kulturelle sprog og anvendelse.

104. Remijsen (2009), p. 262.

Vi har til gengæld håndfaste beviser på, at *Ptolemaia*-festivalen til ære for Ptolemaios I var isolympisk. Det såkaldte Nikouria-dekret viser, at legene blev anerkendt som isolympiske af det Nesiotiske Forbund, og at festivalen havde et netværk af *theoroi*. Festivalens administration synes altså at være opbygget efter græsk model.

Hazzard har dateret Nikouria-dekretet til 262, og knytter således etableringen af legenes isolympiske status sammen med en større propagandakampagne, som Ptolemaios II iværksatte. Kampagnen blev søsat ved indførelsen af den såkaldte Soter-æra, som markerede en ny tidsalder for Ægypten, og etableringen af *Ptolemaia*-festivalen synes at være en måde, hvorpå Ptolemaios II udnyttede Olympias *brand*. Ved at gøre brug af den *soft power*, helligdommen repræsenterede, kunne han fremstille Alexandria som en panhellenisk bystat, og derved trække Alexandria tættere på det traditionelle Grækenland. I tillæg hertil skabte Ptolemaios et alternativ til festivalen og forsøgte på den måde at udbasunere sin og sit riges magt.

Bibliografi

- Adams, W. L. 2014. "Sport, Spectacle, and Society in Ancient Macedonia", pp. 332-345 in Christesen, Paul and Kyle, Donald G.A (eds.) *Companion to Sport and Spectacle in Greek and Roman Antiquity*. Wiley and Sons inc.: Chichester.
- Adams, W. L. 2003. "Other People's Games: The Olympics, Macedonia and Greek Athletics" pp. 205-17 in *Journal of Sport History* vol. 30.
- Badian, E. 2012 [1982]. "Greeks and Macedonians" pp. 282-310 in Badian, E. *Collected Papers on Alexander the Great*. Routledge: London and New York.
- Baege, W. 1913. *De Macedonum Sacris*. Halle.
- Berthold, R. M. 1984 *Rhodes in the Hellenistic Age*. Ithaka.
- Borza, E. N. 1990. *In the Shadow of Olympus, the Emergence of Macedon*. Princeton University Press: Princeton.

- Bosworth, A. B. 1980. *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander, Commentary on Books I-III*. Clarendon Press: Oxford.
- Bosworth, A. B. 1976. "Errors in Arrian" pp. 117-139 in *The Classical Quarterly*, vol. 26 no. 1, New Series. Cambridge University Press: Cambridge.
- Bousquet, J. 1958. "Inscriptions de Delphes. L'acception des Ptolemaieia" pp. 61-91 in *Bulletin de correspondance Hellénique*, vol. 82.
- Brunt, P. A. 1976. *Arrian, History of Alexander and Indica*. LOEB Classical Library, Harvard University Press: Cambridge, Mass.
- Crowther, N. B. 1989. "The Sebastan Games in Naples (IvOl. 56)" pp. 100-102 in *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, vol. 79.
- Fraser, P. M. 1961. "The foundation-date of the Alexandrian Ptolemaieia" pp. 141-145 in *Harvard Theological Review*, vol 54 no.3.
- Fraser, P. M. 1954. "Two Hellenistic inscriptions from Delphi" pp. 49-67 in *Bulletin de correspondance Hellénique*, vol. 78.
- Gertz, M. Cl. (Overs.) 1913. *Arrianos, Alexandros' Bedrifter, samt Om Indien og Nearchos' Kystfart, oversat og oplyst ved anmærkninger*. Selskabet for Historiske Kildeskrifters Oversættelse: København.
- Habicht, C. 1956. *Gottmenschentum und griechische Städte*. C.H. Beck: München.
- Hammond, N. G. L. & Griffith, G. T. 1979. *A History of Macedonia 550-336 B.C., vol. II*. Oxford University Press: Oxford.
- Hatzopoulos, M. B. 1996. *Macedonian Institutions Under the Kings, Epigraphic Appendix*. Athen.
- Hauben, H. 1977. "Rhodes, Alexander and the Diadochoi from 333/332 to 304 B.C." pp. 307-39 in *Historia*, vol. 26.
- Hazard, R. A. 2000. *Imagination of a Monarchy: Studies in Ptolemaic Propaganda*. University of Toronto Press: Toronto.
- Hazard, R. A. 1992. "Did Ptolemy I Get His Surname from the Rhodians in 304?" pp. 52-56 in *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, vol. 93.

- Homille, T. 1893. "Nouvelles et correspondance" pp. 188-218 in *Bulletin de correspondance Hellénique*, vol. 17.
- Kohl, M. "Das Nikephorion von Pergamon", in *Revue Archéologique*, Nouvelle Série, Fasc. 2 (2002). Presses Universitaires de France.
- Krüger, C. G. (ed.) 1848. Ἀλεξάνδρου ἀνάβασις. Bibliopolius Krügerianus: Berlin.
- Lemprière, J. 1788. *Bibliotheca Classica or A Classical Dictionary, A Full Account of all the Proper Names Mentioned in Ancient Authors*. T. Cadell: London.
- Merkelbach, R. 1975. "Ehrendekret für Alexandros aus Seleukeia-Tralles" pp. 163-166 in *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* vol 17.
- Miller, S. 2004. *Arete, Greek Sports from Ancient Sources*. University of California Press: California.
- Nielsen, T. H. 2007. *Olympia and the Classical Hellenic City-state Culture*. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab: København.
- van Nijf, Onno. 2004. "The Roman Olympics" pp. 186-215 in Kaila, M.A. et al. (eds.) *The Olympic Games in Antiquity*. Atrapos: Athen.
- Nye, J. S. 2004. *Soft Power: The means to Success in World Politics*. PublicAffairs:USA.
- Nye, J. S. 1990. *Bound to lead: The Changing Nature of American Power*. Basic Books: New York.
- Pearson, L. I. C. 1960. *The Lost Histories of Alexander the Great*. American Philological Association: New York.
- Prandi, L. 2012. "New Evidence for the Dating of Cleitarchus (POxy LXXI. 4808)?" pp. 12-26 in *Histos*, vol. 6
- von Prott, H. 1898. "Das ἐγκώμιον εἰς Πτολεμαῖον und die Zeitgeschichte" pp. 460-476 in *Rheinisches Museum für Philologie* vol. 53 no. 1. J.D. Sauerländers Verlag.
- Remijsen, S. 2009. "Challenged by the Egyptians: Greek Sports in the Third Century BC" pp. 246-271 in *The International Journal of the History of Sport*, vol. 26 no. 2.
- Robert, L. 1976 "Revue des Études Grecques" pp. 415-595 in *Bulletin Épigraphique* vol. 89. Académie des Inscriptions et Belles Lettres: Paris.

- Robert, L. 1938. *Études épigraphiques et philologiques*. Librairie ancienne honoré Champion: Paris.
- Roisman, J. 2010. "Classical Macedonia to Perdiccas III" pp. 145-165 in Roisman, J. and Worthington, I. (eds.) *A Companion to Ancient Macedonia*. Blackwell Publishing Ltd.: Chichester.
- Romero, F. G. 2012. "Sports Festivals Like the Olympic Games: Iso-Olympics", pp. 59-72 in Petermandl, W. and Ulf, C. (eds.) *Youth - Sports - Olympic Games*. Nikephoros Special Issue.
- Romm, J. (ed.) 2010. *The Landmark, Arrian, the Campaigns of Alexander*. Pantheon Books: New York.
- Savinel, P. (Overs.) 1984. *Histoire d'Alexandre, L'Anabase d'Alexandre le Grand*. Les Éditions de Minuit: Paris.
- Scanlon, T. F. 1997. *Olympia and Macedonia. Games, Gymnasia, and Politics*. Toronto.
- Shear, T. L. 1978. "Kallias of Sphettos and the Revolt of Athens in 286 B.C." in *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Supplement bd. XVII.
- Tarn, W. W. 2002 [1948]. *Alexander the Great, vol II Sources and Studies*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Vaillant, J. F. 1701. *Historia Ptolemaeorum Aegypti Regum*. G. Gallet: Amsterdam.
- Will, E. 1966. *Histoire politique du monde hellénistique, 323-30 av. J.-C.. Tome II*. Seuil: Nancy.